

LRFs vision lyder: *Vi får landet att växa. De gröna näringarna har en nyckelroll och en tätposition vad gäller tillväxt, lönsamhet och attraktionskraft i det hållbara samhället.*

Därutöver har LRF i sitt dokument om hållbar utveckling i de gröna näringarna konstaterat att hållbart jordbruk bland annat innebär att markens bördighet inte påverkas negativt och att jordbruket bidrar till att ekosystemen i jordbrukslandskapet fortsatt fungerar.

Detta positionsdokument beskriver LRFs uppfattning om biologisk mångfald och knyter an till visionen och hållbarhetsdokumentet. Biologisk mångfald gynnas av ett långsiktigt hållbart jordbruk.

Bakgrund

När människan började bedriva jordbruk och hålla boskap påverkade vi också landskapets utseende och antalet växt- och djurarter i vår omgivning. Jordbruket kom att förändra det i Sverige dominerande skogslandskapet till ett mer öppet landskap genom återkommande bearbetning av jorden, årlig skörd, bete osv. Jordbruket kan beskrivas som en störning i det annars stabila och mer artfattiga skogslandskapet. Störningen gynnade ett stort antal arter som behöver soligare och torrare miljö, samt arter som inte annars skulle ha klarat konkurrensen med andra, dominerande arter. Denna förändring som jordbruket orsakat har gynnat den biologiska mångfalden. Livskraftigt jordbruk med många enskilda ägare och brukare med varierad djurhållning är en förutsättning för stor biologisk mångfald. Dagens jordbruk har blivit mer specialiserat med mineralgödsel, kemiska växtskyddsmedel och hög mekanisering så att jordbruket förändrar och till viss del minskar biologisk mångfald. Enkelt uttryckt gynnas färre arter när vi odlar över stora, sammanhängande arealer. Minskad variation leder till minskad biologisk mångfald. Samtidigt är alltså jordbruket i sig en förutsättning för att mångfalden i grunden är så stor i jordbrukslandskapet. När det gäller naturbeten, ängs- och hagmarker kan man säga att miljöersättningarna till betesmarker gjort att det är väl beställt med den biologiska mångfalden i dessa ofta flera hundra år gamla betesmarker.

Det måste poängteras att synen på mångfalden i jordbrukslandskapet inte enbart kan präglas av en historisk bild av jordbrukslandskapet. Det är troligt att jordbrukslandskapet var som mest variationsrikt och artrikt under början av 1900-talet. Man måste komma ihåg att jordbruket då var småskaligt, omechaniserat och gav låga skördar. Ett sådant jordbruk skulle idag inte kunna producera tillräckligt med livsmedel eller överleva i konkurrensen med rationellt jordbruk. Att tänka sig ett jordbruk enbart för mångfaldens skull är alltså orealistiskt. För att kunna konkurrera krävs hög resurseffektivitet och hög, jämn avkastning av produkter. Värt att notera är också att det inte bara är jord- och skogsbruk som förändras och påverkar mångfald. Utbyggnaden av vägar, järnvägar och tätorter spelar också stor roll.

Målkonflikter

Fortsatt jordbruk är alltså å ena sidan en förutsättning för den stora mångfald som jordbruket skapat, men å andra sidan finns en negativ påverkan på del av mångfalden. Den negativa påverkan är givetvis oavsiktlig. Den är följden av behovet av att öka produktionen för livsmedelsförsörjningen och att ha lönsamhet i jordbruket. Ökade krav på jordbruket från marknaden och samhället i form av effektivisering och rationalisering och en ökad globalisering har inte bara skapat ett mer specialiserat jordbruk utan också inverkat negativt

på den biologiska mångfalden i odlingslandskapet. Det är alltså en målkonflikt inbyggd i kraven på hög produktion och önskemål om stor biologisk mångfald. En systematisk anpassning av jordbruket enbart för att gynna mångfalden skulle troligen medföra mindre rationellt brukande och därmed minskad produktion.

Introduktion i använda begrepp

I diskussion om biologisk mångfald används ofta svårtillgängliga begrepp. Här följer en kort beskrivning av begreppen.

Definition av biologisk mångfald (enligt FNs konvention om biologisk mångfald)

"variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung, inklusive från bland annat landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår; detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem"

och i mer vardagliga ordalag: den naturliga variationen i naturen. Mångfalden innefattar arter, genetisk variation och ekosystemen.

Definition av ekosystemtjänster: Ekosystemtjänster är de funktioner hos ekosystem som dels finns för systemet självt, dels på något sätt gynnar människan, det vill säga upprätthåller eller förbättrar människans välmående. Det är tjänster vi får "gratis" av naturen som till exempel pollinerande insekter, vattenrening, naturliga skadedjursbekämpare och att bördig jord bildas. Mänsklig verksamhet kan skada eller stödja naturens förmåga att leverera dessa tjänster.

Många liknande begrepp bidrar till att göra diskussion om mångfald otydlig. Biologisk mångfald är en delmängd av ekosystemtjänsterna. Som exempel kan tas vildbin som är en del av mångfalden samtidigt som de utför ekosystemtjänsten pollinering. Innebörden i de båda begreppen är dock okända för många och svåra att kommunicera på ett enkelt sätt.

Begreppet **kollektiva nyttigheter** används inom jordbrukspolitiken. Kollektiva nyttigheter är en del av ekosystemtjänsterna. Det är etablerat i EU och Sverige i arbetet med CAP (Common Agricultural Policy = EU:s gemensamma jordbrukspolitik) och omfattar de tjänster som jordbruket levererar till samhället.

Utgångspunkter

Ett faktum är att mångfalden finns på olika "nivåer": nere i marken, på fältet och i landskapet. I dessa tre skalor påverkar jordbruket positivt eller negativt ekosystemtjänsterna t.ex. rening av vatten. Den enskilda brukaren kan påverka både mångfalden och produktionen av ekosystemtjänster, men konkurrenssituationen kan pressa odlaren att t.ex. optimera kortsiktig ekonomi före markvård. För att få mätbara effekter på biologisk mångfald i hela landskap krävs att många jordbrukare förändrar brukandet över sammanlagt stora områden med hjälp av t.ex. effektiva och administrativt enkla miljöersättningar eller annan lönsam ändring av brukandet. Det är dock viktigt att åtgärderna skall bygga på den enskildas fria val. LRF anser också att det är omöjligt att enbart med regler gynna biologisk mångfald. All form av övergripande planering ska för att nå sitt syfte involvera brukarna och ta hänsyn till

äganderätten och rådigheten över markerna. LRF:s utgångspunkt är att om vi skall öka eller bibehålla den biologiska mångfalden så är det ur både bondens och samhällets perspektiv mest effektivt att ha generella ersättningar över stora arealer, som kompletteras med mer målinriktade och specifika åtgärder.

Det är inte möjligt att avstå från produktionshöjande metoder och medel som används i ett konkurrensutsatt jordbruk, även om de samtidigt påverkar mångfalden negativt. Exempelvis kan jordbruket inte producera effektivt utan viss användning av växtskyddsmedel. Det är alltså inte frågan om maximal produktion eller produktion anpassad för ökad mångfald. Det måste vara en fråga om att kombinera resurseffektivt jordbruk, förutsättningar för mångfald och att behålla eller stärka produktionen av ekosystemtjänster. Det kan t.ex. innebära intensivt jordbruk på åkern men anpassningar för mångfalden på ytor runt åkern eller på ytor där det är svårt att få produktionen lönsam. Förutsättningarna är så olika beroende på gårdarnas biologiska och ekonomiska status att lösningarna måste få variera mellan regioner och gårdar. Med tanke på att insatser för den biologiska mångfalden, för att få avsedd effekt, ibland måste ske över betydligt större områden än arealen på den enskilda gården bör samarbete för mångfald mellan gårdar underlättas.

Diskussion om hur biologisk mångfald kan beaktas i jordbruket

Om man spetsar till diskussionen kan man säga att det finns exempel för att enkelt visa hur bonden har ”nytta” av att gynna biologisk mångfald. Men orsakssammanhangen mellan biologisk mångfald, markens långsiktiga bördighet och produktionsförmåga är inte fullt klarlagda. Man kan på goda grunder säga att jordbruksdrift (odlingsstrategier) som leder till att grödorna inte pollineras är kontraproduktiv. Vidare är åkerbruk inte hållbart om markens kemi och struktur påverkas så mycket att markens bördighet minskar. I andra fall är det oklart hur förlust av biologisk mångfald påverkar jordbrukets långsiktiga hållbarhet. Exempel är att vissa fågelarter och dagfjärilar minskar i jordbrukslandskapet. Jordbruket är i ett historiskt perspektiv förutsättningen för stor del av den mångfald som nu finns i jordbrukslandskapet. Detta får jordbruket knappast något erkännande för eller fördel av, eftersom både intensifiering och nedläggning hotar del av mångfalden.

LRFs uppfattning är att:

Ett konkurrenskraftigt svenskt jordbruk är förutsättningen för att bevara den biologiska mångfalden i Sveriges jordbrukslandskap. Nedläggning av jordbruk med bl.a. betesdrift kommer att minska mångfalden.

Jordbruket ska bedrivas så att produktionen är hållbar på lång sikt. Det innebär att markens bördighet och ekosystemtjänster från åker och resten av landskapet inte får riskeras på grund av att kortsiktiga ekonomiska vinster kan vara möjliga.

Jordbruket ska inte belastas av så höga krav på hänsyn till biologisk mångfald och hotade arter i landskapet att svenskt jordbruk inte blir konkurrenskraftigt.

Förutsatt att brukaren har tillgång till kunskap om de biologiska förutsättningarna, är det brukaren som är bäst lämpad att förstå förutsättningarna och genomföra åtgärder på sin gård, som på bästa sätt gynnar mångfalden. Det är bara brukaren som kan förvalta den resurs som mångfalden är. Detta förhållningssätt kan förstärkas och möjliggöras av samhället genom olika typer av stimulanser.

Kunskapsuppbyggnad för bönder om villkoren för mångfalden i jordbrukslandskapet, betydelsen av mångfalden, koppling mellan biologisk mångfald och ekosystemtjänster och koppling mellan ekosystemtjänster och markens bördighet måste stödjas genom forskning, försök och demonstrationer.

Utförandet av åtgärder ligger på brukaren, men finansieringen för åtgärder som inte bidrar till konkurrenskraften ligger på andra aktörer.

Biologisk mångfald ska värnas med syftet att i första hand säkra produktion av ekosystemtjänster men även för att skydda de arter som hotas. De gäller i de tre skalorna mark, fält/gröda och landskap.

Jordbrukets anpassning för långsiktigt hållbar produktion bör underlättas via miljöersättningar. Detta med tanke på att de långsiktigt positiva effekterna av åtgärder för mångfald är svåra att mäta (t.ex. markens bördighet) och att vinsten av åtgärderna förmodligen inte kommer att kunna tillgodogöras av jordbruksföretagen annat än på lång sikt.

Nya biotoper för att gynna mångfalden skall kunna skapas, likaväl som att en småbiotop kan tas bort, i ett landskap som är rikt försett med den typen av småbiotop.